

Др Ђорђе Л. Николић,
Ванредни професор Правног факултета,
Универзитет у Нишу

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

UDK: 347.451.031:366

Рад примљен: 30.09.2013.

Рад прихваћен: 03.11.2013.

ОДГОВОРНА ЛИЦА ПО ОСНОВУ ГАРАНЦИЈЕ ЗА ИСПРАВНО ФУНКЦИОНИСАЊЕ ПРОДАТЕ СТВАРИ¹

Апстракт: Гаранција је новији правни институт, који се јавља тек у другој половини 19. века. Настао је у условима развијене поделе рада где се у размену добара укључују и трговинска предузећа, тако да купац најчешће није у непосредном правном односу са произвођачем. У таквим условима гаранција омогућује да и произвођач може непосредно да одговара купцу за недостатке ствари, с тим што се, у зависности од усвојеног решења, као одговорни субјекти по основу гаранције јављају или произвођач, или продавац, или истовремено и продавац и произвођач. У раду су размотрена сва три решења, њихове предности и мане, с тим што решење према којем су истовремено одговорни продавац и произвођач, које је, иначе, усвојено и у српском Закону о облигационим односима, аутор оцењује као најприхватљивије. Насупрот томе, за одредбе српског Закона о заштити потрошача које се односе на одређивање лица које је одговорно по основу гаранције, аутор сматра да нису довољно прецизне и да потрошачу не обезбеђују максималну заштиту.

Кључне речи: гаранција, одговорност, продавац, трговац, купац.

djonik09@gmail.com

1 Овај рад је резултат истраживања на пројекту: Заштита људских и мањинских права у европском правном простору” бр. 179046, који подржава Министарство просвете и науке Републике Србије.

1. Уводне напомене

У условима развијене поделе рада, каква постоји у савременом друштву, продавац често није и произвођач ствари. У улози продавца робе се обично налази трговинско предузеће, које је купило робу од произвођача па је затим продаје купцима, као потрошачима. У таквим случајевима трговац је одговоран купцу за недостатке ствари, с тим што би за исте недостатке трговцу био одговоран њен произвођач. Али, произвођач не би могао да одговара крајњем купцу, јер купац није са њим закључио уговор о продаји.

У новије време дошло је до значајне промене схватања о одговорности произвођача за недостатке ствари коју је он произвео. Појављује се један правни институт који омогућава да се успостави и непосредан правни однос између купаца одређених врста ствари и њихових произвођача. У прилог успостављања таквог правног односа наводи се да је трговац „само продужена рука произвођача“, па да зато не може да буде одлучујући једино уговор између трговца и потрошача као купца (Радишић, 1972: 121). Тај непосредни правни однос између потрошача као купца и произвођача ствари успоставља се гаранцијом, која се, у земљама са развијеном индустријском производњом, јавља тек у другој половини 19. века.

Као релативно нов правни институт, гаранција за исправно функционисање ствари постала је данас тако важан облик заштите интереса купаца да се промет добара, посебно оних која имају карактер тзв. техничке робе, без ње не може готово ни замислити (Радишић, 1972: 7; Спиновић-Јовановић, 1975: 9; Алишани, 1996: 350). Купци су данас навикли на ову врсту гаранције. Уз то, она им улива и већу сигурност у квалитет купљене ствари, тако да их класична одговорност продавца за материјалне недостатке ствари мање интересује.

Дајући гаранцију гарант обећава да ће продата ствар у гарантном року добро функционисати, што је његова примарна обавеза. Ако се покаже да ствар има неки недостатак у функционисању, гарант је дужан да ствар оправи или замени. И то су обавезе које се, као секундарне, редовно преузимају гаранцијом, с тим што оне имају карактер одговорности, јер представљају санкцију (последницу) која се надовезује на повреду примарне обавезе гаранта да преда ствар која ће исправно функционисати. У том смислу се у правној теорији говори и о одговорности по основу гаранције.

Једно од кључних питања код регулисања одговорности по основу гаранције је одређивање одговорног лица. У савременој привреди, с обзиром на строгу поделу рада између њених субјеката, веома се ретко дешава да су произвођач и продавац једно исто лице, тј. да произвођачи врше непосредно продају својих производа крајњим купцима (потрошачима). У

таквим изузетним случајевима проблем одређивања лица које је одговорно по основу гаранције уопште није изражен, јер је произвођач, као давалац гаранције, једини носилац обавеза по основу дате гаранције (Спировић-Јовановић, 1875: 23). Али, пошто је произвођач истовремено и продавац, он је одговоран и по основу одговорности за материјалне недостатке, тако да је југословенска правна теорија одавно стала на становиште да у том случају купац може према продавцу да остварује права која има по једном или по другом основу (Момчиновић, 1973: 8). У том смислу био је и став судске праксе да права и обавезе једног лица као „произвођача треба одвојено посматрати од његових права и обавеза као продавца“.² Међутим, у највећем броју случајева производи се стављају у промет преко професионалних трговаца, који посредују између произвођача и потрошача, тако да су у свим тим случајевима произвођач и продавац два различита лица. У том прометању производа између произвођача и потрошача могу се наћи не само трговац на велико и трговац на мало, већ и увозник, тако да правни односи између свих тих лица веома компликују и правни однос из гаранције за исправно функционисање продате ствари. При одређивању одговорног лица код такве гаранције приступало се веома различито, тако да су се до сада испољила три различита решења. Произвођач ствари је, према једном решењу, једино одговоран по основу гаранције, јер је он њен давалац. Код другог решења се одговорност по основу гаранције везује за продавца са којим купац закључује уговор о продаји ствари за коју је дата гаранција, док се према трећем одговорност по основу гаранције приписује како произвођачу, тако и продавцу. Код последњег решења се, с обзиром да се одговорност продавца и произвођача најчешће квалификује као солидарна, поставља и питање права регреса, а кад у изради појединих делова или у извршењу појединих радњи, учествују и други самостални произвођачи (кооперанти), и питање њихове одговорности.

2. Одговорност произвођача

Без обзира на број субјеката који су посредовали у промету производа, произвођач је, према једној оријентацији, једини одговоран по основу гаранције, јер је он најчешће њен давалац. Произвођачи гаранцију обично дају добровољно, из конкурентских разлога, али их на то често обавезују и императивни прописи. С обзиром на то, сасвим је логично да произвођач, као давалац гаранције, може да обавезе само себе, своју личност, али не и продавца. Због тога, ако наступи гарантовани случај, купац стиче право да се обрати непосредно произвођачу, али не и продавцу, иако произвођач

² Решење Врховног привредног суда, Сл. 247/70 од 9.6.1970, Збирка судских одлука, књ. XV, св. 4, Београд, 1970, одлука бр. 546, стр. 379-381.

није страна у закљученом уговору о продаји ствари. Уз то, према овом решењу, дата гаранција се најчешће односи само на крајњег купца, што значи да она остаје искључиво однос између произвођача и купца, који се продавца уопште не тиче, „јер у њему не учествује ни у својству дужника ни у својству повериоца“ (Радишић, 1972: 61). Оваква гаранција је у литератури позната под називом „произвођачка (фабричка) гаранција“.

Положај продавца према произвођачу и према купцу, код овакве гаранције, зависи од споразума који је продавац постигао са произвођачем. Продавац може имати положај представника произвођача, који за његов рачун предузима само одређене техничке радње, као што су уношење података у гарантни лист и његова предаја купцу, или положај његовог пуномоћника, који у његово име закључује са купцем уговор о гаранцији.

Систем произвођачке гаранција био је усвојен у ранијем југословенском праву све до доношења Закона о облигационим односима, с тим што се од њега одступало код гаранције за увезену техничку робу. Наиме, у случају кад је произвођач страног порекла, домаћи правни субјекти, као купци, најчешће не би били у могућности да са њим непосредно контактирају, а још мање би били у могућности да према њему остварују своја права, због чега је било прописано да у том случају гаранцију даје и по основу дате гаранције одговара увозник.³ Каснији југословенски прописи, иако за издаваоца гарантног листа предвиђају и даље произвођача односно увозника, као одговорног по основу гарантног листа наводе и продавца, али само у случају када у месту у коме је производ продат произвођач није обезбедио „отклањање недостатака и кварова на производу, као и сервисно одржавање“.⁴ Овакав систем гаранције подржавала је и судска пракса.⁵

3 Наведени систем установљен је, најпре, одредбом из чл. 1. Наредбе о одређивању посебних услова под којима се могу стављати у промет поједини индустријски производи (Службени лист ФНРЈ, 17/1962), којом је било прописано: „Гарантни лист издаје произвођачко предузеће, а за увезене производе – увозничко предузеће.“

4 Чл. 15. ст. 2. и чл. 23. ст. 3. Основног закона о промету робе (Службени лист СФРЈ, 1/1967), као и чл. 52. Закона о југословенским стандардима и нормама квалитета производа (Службени лист СФРЈ, 2/1974).

5 У образложењу пресуде Врховног привредног суда П-218/62 од 27.9.1962. године (Збирка судских одлука, књига VII, свеска 3, одлука бр. 428, стр. 244-245) наводи се, између осталог: „Датом гаранцијом, која је и прихваћена, настаје само још један и одвојен однос: однос између даваоца и примаоца гаранције. Тај новонастали однос не дира и не мења права и обавезе из већ раније постојећег односа, тј. из односа између продавца и купца“.

Искључива одговорност произвођача по основу гаранције преовлађивала је у праву појединих бивших социјалистичких земаља. Она је била предвиђена у пољском Грађанском законнику од 1964. године,⁶ али је интересантно да такву одговорност произвођача није предвиђао и Грађански законик РСФСР од исте године.⁷

Решење према којем је произвођач једини одговоран по основу гаранције, има својих добрих и лоших страна. Оно је, пре свега, логично, јер је ствар произведена по произвођачевој концепцији, према његовим плановима, у оквиру делатности коју он познаје, води и организује, тако да је и његова одговорност због неисправног функционисања ствари нешто што се подразумева само по себи. Добра страна оваквог решења је и то што је произвођач због своје стручности и техничке опремљености у позицији да најквалитетније и најбрже отклони недостатке или да замени ствар. Уз све то, ако је једино одговоран по основу гаранције, произвођач стиче непосредан увид у квалитет својих производа и узроке њиховог неисправног функционисања, што му омогућује да предузима мере ради њиховог отклањања још у току процеса производње. Насупрот томе, лоша страна произвођачке гаранције огледа се у томе што произвођач најчешће нема седиште, а неретко ни овлашћени сервис у месту продаје, што веома компликује и отежава успостављање контакта и остварење купчевих права. Уз то, ово решење се оспорава и са правног становишта, јер се сматра да је гаранција саставни део уговора о продаји, тако да се тешко може одбранили став да се њоме ствара однос који се продавца уопште не тиче (Спировић-Јовановић, 1975: 28).

И Закон о облигационим односима полази од става да је давалац гаранције за исправно функционисање продате ствари произвођач.⁸ Али, он није једини одговоран по основу дате гаранције, јер из одредбе којом се прописује да одређена права купац може да захтева „како од продавца тако

6 Чл. 582. пољског Грађанског законика изричито прописује да у случају када је продавац, који није произвођач продате ствари, предао купцу гарантни лист који је издао произвођач, „купец може остваривати права која произлазе из гарантног листа само према произвођачу, а права која произлазе из гаранције за физичке недостатке ствари само према продавцу“.

7 Чл. 248. ст. 2. Грађанског законика РСФСР од 1964. године прописивао је да је продавац дужан „да обезбеди бесплатно отклањање мана ствари или да је замени за ствар одговарајућег квалитета, или да је прими натраг уз повраћај купцу цене која је за њу плаћена, ...“

8 У чл. 501. ст. 1. Закона о облигационим односима, Службени лист СФРЈ, 29/1978, 39/1985, 45/89, као и Службени лист СРЈ, 31/93 помиње се гарантни лист „којим произвођач гаранције исправно функционисање ствари у току одређеног времена“.

и од произвођача“⁹, недвосмислено произлази да је и продавац одговоран по основу гаранције.

3. Одговорност продавца

Продавац је, према другом решењу, једини субјект одговорности по основу гаранције дате у гарантном листу. Наиме, код сваког правног посла којим се врши пренос права својине на тзв. техничкој роби од произвођача до крајњег купца, сваки преносилац гарантује прибавиоцу исправно функционисање ствари помоћу гарантних клаузула које су саставни део уговора о продаји. То значи да произвођач најпре гарантује трговцу на велико, овај затим трговцу на мало, док трговац на мало гарантује потрошачу као крајњем кориснику. Овде обавезу гаранције преузима сваки непосредни продавац, тако да купац може остваривати права по основу гаранције само према свом непосредном продавцу.

Такву ланчану гаранцију, која је позната под називом „трговачка гаранција“, познаје италијански Грађански законик.¹⁰ Она је била предвиђена и у ранијем Грађанском законнику РСФСР,¹¹ као и у актуелном Грађанском кодексу Руске Федерације.¹²

Раније југословенско право, осим у виду изузетка,¹³ није предвиђало трговачку гаранцију. Не предвиђа је ни Закон о облигационим односима.

9 Чл. 501. Закона о облигационим односима, Службени лист СФРЈ, 29/1978, 39/1985, 45/89, као и Службени лист СРЈ, 31/93.

10 Чл. 1512. италијанског Грађанског законика предвиђа да „ако је продавац гарантовао исправан рад продате ствари, купац је дужан, изузев у случају супротне нагодбе, да продавцу пријави недостатак у року од тридесет дана од његовог откривања, под претњом губитка права“ (ст. 1. реченица прва), с тим што се овом одредбом „не дира у обичаје, који предвиђају да се гаранција за исправан рад дугује и ако није изричито уговорено (пр. одр. 174)“ (ст. 3).

11 Чл. 248. Грађанског законика РСФСР од 1964. године предвиђао је да је продавац носилац обавеза по основу гарантног листа, али под условом да је реч о трговинској организацији на мало и да она продаје ствари за које су одређени гарантни рокови сходно одредбама тог законика.

12 Грађански кодекс Руске Федерације предвиђа да уговором о продаји може бити предвиђено да продавац може преузети гаранцију за квалитет робе (чл. 470. ст. 2), тако да је у том случају он одговоран за недостатке робе (чл. 476. ст. 2).

13 Чл. 23. ст. 3. Основног закона о промету робе (Службени лист СФРЈ, 1/1967), као и чл. 52. Закона о југословенским стандардима и нормама квалитета производа (Службени лист СФРЈ, 2/1974) предвиђали су да је продавац обавезан према купцу по основу гарантног листа само у случају кад у месту продаје произвођач није обезбедио свој сервис односно сервисно одржавање продате ствари.

Међутим, то се не може рећи и за српски Закон о заштити потрошача чије непотпуне и непрецизне одредбе о гаранцији, као да су усмерене на установљавање трговачке гаранције. Наиме, иако се наведеним законом не одређује ко је давалац гаранције,¹⁴ на основу одредбе којом се прописује да се „рекламација може изјавити трговцу“,¹⁵ може се закључити да је, по основу гаранције, без обзира на то ко је даје, потрошачу, као крајњем купцу, одговоран једино трговац, што је, иначе, својствено трговачкој гаранцији. Такво решење би, посебно у случају кад гаранцију даје произвођач или увозник, било потпуно непримерено, јер би значило да потрошач по Закону о заштити потрошача има мање права (само право према трговцу) у односу на права која, иначе, има по Закону о облигационим односима (захтев према продавцу и произвођачу), што би било у супротности са општеприхваћеним ставом да се правилима која садрже закони о заштити потрошача не би смела умањивати права која купац има према другим законима.¹⁶ Из тога следи да се ни српско право не може сврстати у систем трговачке гаранције, јер би трговац био једини одговоран само у случају кад је он истовремено и давалац гаранције. Али, ако је давалац гаранције произвођач или увозник, онда би по основу такве гаранције, поред трговца, био одговоран и произвођач, односно увозник. Такав став је веома јасно формулисан у хрватском,¹⁷ али и у црногорском праву.¹⁸

Трговачка гаранција олакшава положај купца, јер рекламацију чини само једном лицу, свом непосредном продавцу, који му је скоро увек много доступнији, али се један исти недостатак мора рекламирати неколико пута, што доводи до губитка времена (купац се обраћа трговцу на мало, овај трговцу на велико, а овај последњи произвођачу као свом продавцу). Уз то, и са правног становишта није оправдано да произвођач, само зато што није у непосредном купопродајном односу са крајњим купцем, не

14 В. чл. 56. ст. 1. Закона о заштити потрошача, Службени гласник РС, 73/2010.

15 Чл. 58. ст. 1. Закона о заштити потрошача, Службени гласник РС, 73/2010.

16 Нажалост, такав принцип не садржи српски Закон о заштити потрошача, али га садржи хрватски Закон о заштити потрошача (Народне новине, 79/07, 125/07, 79/09, 89/09, 133/09, 78/12, 56/13) који прописује (чл. 2. ст. 1) да „примена одредаба овог Закона не утиче на права која потрошачи имају на темељу других закона“.

17 У чл. 423. Закона о обвазним (облигационим) односима (Народне новине, 79/07, 125/07, 79/09, 89/09, 133/09, 78/12, 56/13) прави се разлика између гаранције коју је дао произвођач, код које су одговорни произвођач и продавац (ст. 1), и гаранције коју је дао продавац, код које је одговоран само продавац (ст. 2).

18 Чл. 22. ст. 1. црногорског Закона о заштити потрошача (Службени лист РСГ, 26/2007) веома јасно и примерено прописује: „Права по основу гаранције, у складу са овим законом, потрошач остварује код трговца, уколико друкчије није прописано законом или потрошачким уговором“.

сноси одговорност, јер његова одговорност не произлази непосредно из уговора, већ из дате гаранције (Спировић-Јовановић, 1975: 31).

4. Одговорност продавца и произвођача

Оријентација по којој се као одговорни субјекти по основу гаранције појављују и произвођач и продавац, релативно је новијег датума. Она је у некадашњем југословенском праву најпре дошла до изражаја у судској пракси. У питању је одлука Врховног привредног суда из 1966. године,¹⁹ чија сентенца гласи: „Када је у питању роба коју прати гарантни лист, купцу су за настале мане одговорни како продавац, тако и произвођач односно увозник“.²⁰ Наведена одлука, чије образложење није било сасвим јасно и прецизно, нити је било у потпуном складу са тада важећим прописима, изазвала је веома озбиљну поделу правне теорије. Већи број аутора је заступао став да су, према наведеној одлуци, и продавац и произвођач одговорни за исправно функционисање ствари (Милошевић, 1968: 214; Царић, 1966: 31). Такав став, који се правдао разлозима рационалности и потребом за бољом заштитом интереса купаца (Милошевић, 1968: 214; Царић, 1966: 31), заступао се и у каснијој судској пракси.²¹ Мањи број аутора је сматрао да по основу гаранције може да одговара само онај субјект који је издао гарантни лист, односно да је неприхватљиво да, поред гаранта, купцу треба да одговара и продавац (Радишић, 1972: 61). За став Врховног привредног суда који је био изражен у наведеној пресуди они сматрају да је нејасно и непотпуно формулисан.²² Уз то, и међу онима

19 Пресуда Врховног привредног суда Сл. 1424/66 од 19.02.1966. године, Збирка судских одлука, књ. XI, св. 3, одлука бр. 279, Београд, 1966.

20 У образложењу наведене одлуке се наводи да „продавац у односу на купца стоји у непосредној вези и јемчи за уредност извршене испоруке, па према томе он је без обзира на постојање гарантног листа обавезан да предмет купопродаје преда исправно, а када је реч о скривеним манама да гарантује за исправност у року од шест месеци од дана предаје ствари, а уколико постоји и гарантни лист – у року који је предвиђен у самом гарантном листу“. У наставку овог образложења је и став суда у којем стоји да „купцу остаје увек право да свој захтев за уредно извршење, када је у питању предмет купопродаје који прати гарантни лист, постави било према продавцу, било према произвођачу односно увознику“.

21 Одлука Врховног привредног суда Сл. 671/70, као и одлука Врховног суда Србије Рев. 102/85, наведене према: Симоновић, 2006: 188.

22 Радишић (1972: 61-62) наводи, у том смислу, да се реченица из образложења наведене судске одлуке у којој стоји да „купцу остаје увек право да свој захтев у односу на уредно извршење, када је у питању предмет купопродаје који прати гарантни лист, постави било према продавцу, било према произвођачу односно увознику“, може схватити и тако „да се купац може обраћати произвођачу (увознику) и продавцу

који су сматрали да поред произвођача треба да одговара и продавац, сагласност није постојала у погледу природе одговорности продавца и произвођача, јер се у образложењу наведене пресуде не каже каква је продавчева одговорност (супсидијарна или солидарна са произвођачем). Поједини аутори су сматрали да је одговорност продавца супсидијарна одговорности произвођача, јер је продавац дужан да на захтев купца предузме оно што није предузео произвођач (Милошевић, 1968: 214; Букљаш, 1967: 10). Други су стали на становиште да за испуњење обавеза из гаранције продавац и произвођач одговарају солидарно, тако да купац има право да се својим захтевима обрати било продавцу, било произвођачу (Царић, 1966: 31; Спиновић-Јовановић, 1975: 31), што се оцењује као решење које је рационалније за купца (Милошевић (1968: 214). Такво становиште је недвосмислено изражавано у појединим судским одлукама,²³ с тим што би продавац по праву регреса могао да захтева обештећење од произвођача као једино одговорног за исправан рад производа (Милошевић, 1968: 215). Аутори који оспоравају одговорност продавца по основу гаранције, оспоравају и његову солидарну одговорност са произвођачем, јер таква одговорност, с обзиром да се јавља у виду изузетка, није била одређена ни законом ни правним послом (Радишић, 1972: 62).

Ставови из наведене пресуде Врховног привредног суда нашли су место у Скици за законик о облигацијама и уговорима професора Константиновића (Константиновић, 1996: чл. 430. ст. 1), а из Скице су преузети и у Закон о облигационим односима,²⁴ јер оба акта прописују да „купац може, ако ствар не функционише исправно, захтевати како од продавца тако и од произвођача да ствар оправи у разумном року или ако то не учини да му уместо ње преда ствар која функционише исправно“. У правној теорији се, после доношења Закона о облигационим односима, више не доводи у питање како став да је, по основу гаранције за исправно функционисање, поред произвођача, одговоран и продавац, тако ни став да је њихова одговорност солидарна (Капор, 1980: 1000; Митровић, 1980: 943; Јанковец, 1999: 399; Алишани, 1996: 378; Јерковић, 1980: 28; Вукчевић, 1985: 89), иако би овлашћење купца да захтева испуњење обавезе из гаранције како од

само по различитим правним основима: првом из уговора о гаранцији а другом из уговора о купопродаји“. Али, он не оспорава да је свој став о одговорности продавца по основу гарантног листа Врховни привредни суд, ипак, исказао оном реченицом из образложења која гласи: „Кад је реч о скривеним манама продавац је дужан да гарантује за исправност у року од 6 месеци од дана предаје ствари, а уколико постоји и гарантни лист – у року који је предвиђен у самом гарантном листу.“).

23 Одлука Округног суда у Краљеву Гж. 678/91, наведена према: Симоновић, 2006: 189.

24 Чл. 501. ст. 1. Закона о облигационим односима, Службени лист СФРЈ, 29/1978, 39/1985, 45/89, као и Службени лист СРЈ, 31/93.

продавца, тако и од произвођача, могло да произлази и из солидарног јемства. У прилог томе наводи се, пре свега, да би неодговорност продавца по основу гаранције за исправно функционисање била правно неоправдана (Спировић-Јовановић, 1975: 34), јер гарантни лист, када је издат од стране произвођача, представља саставни део уговора између продавца и купца (Jakubowski, 1966: 17; 17; Спировић-Јовановић, 1975: 34; Јанковец, 1999: 399), тако да се продавац не може сматрати лицем кога се гарантни лист не тиче, односно кога дата гаранција не обавезује. Неоправдано би и нелогично било и да у продајном односу који настаје поводом техничке робе за коју је дата гаранција, продавац има повољнији положај него у продајном односу поводом робе за коју она није дата (Спировић-Јовановић, 1975: 34), односно да купац робе са гарантним листом има мања права него купац робе без гарантног листа.²⁵ На крају, продавац се бави продајом у виду занимања, што му пружа велику корист, тако да не би било у духу начела једнаке вредности узајамних давања да остварује велику корист, а да не одговара за функционалне недостатке.

С друге стране, у савременом праву је веома изражена општа тежња да се одговорност продавца појача када продаје скупу и технички сложену робу, тако да је савремена правна теорија готово једнодушна у ставу да он треба солидарно да одговара са произвођачем за неисправно функционисање ствари. Гаранција се више не посматра изоловано од уговора о продаји. Напротив, она је најтешње повезана са тим уговором, тако да се сматра његовим саставним делом, а тиме и правним основом одговорности не само произвођача, који је дао гаранцију, већ и продавца.²⁶ Такво правно уређење гаранције сасвим је прихватљиво како са становишта друштвеног интереса, тако и са становишта интереса купца.²⁷ Оно, са становишта друштвених интереса, пружа већу сигурност у промету техничке робе, омогућава брже и ефикасније остваривање права од стране купца, продавца чини заинтересованим за квалитет робе коју продају, а произвођаче стимулише да производе робу бољег квалитета. Са становишта заштите интереса купца, овакво уређење гаранције оправдано је зато што је купцу повољније да може да се обрати не само произвођачу него и продавцу, нарочито када има потешкоћа са остваривањем својих захтева према произвођачу (Спировић-Јовановић, 1975: 34; Пановски, 1981: 18).

25 Одлука Врховног привредног суда Сл. 671/70, наведена према: Симоновић, 2006: 188.

26 Одлука Врховног привредног суда Сл. 671/70, наведена према: Симоновић, 2006: 188

27 Јерковић (1980: 28) наводи да је за такво регулисање законодавац био мотивисан пре свега „заштитом јавног интереса, а посебно заштитом интереса потрошача (купаца техничке робе)“).

4.1. Право регреса

Код солидарне одговорности продавца и произвођача веома је проблематично питање права регреса, јер се оно не решава према општим правилима о солидарним обавезама, према којима сваки солидарни дужник сноси део дуга. Наиме, правна теорија је још од појаве става о солидарној одговорности продавца са произвођачем стала на становиште да се једино продавцу признаје право регреса, односно да продавац не треба коначно да сноси одговорност, јер он по праву регреса може да захтева обештећење од произвођача као „једино одговорног за исправан рад производа“ (Милошевић, 1966: 214-215).²⁸ Слично становиште заступа и судска пракса, с тим што се у једној судској одлуци право продавца да се регресира од произвођача посматра као уговорна одговорност произвођача за штету коју је проузроковао продавцу.²⁹ У другој судској одлуци се у прилог продавчевог права регреса наводи то што се „гарантним листом покрива ризик неисправности настао у сфери производне делатности“, као и да је „кривицом произвођача у процесу производње дошло до техничке неисправности продате робе“.³⁰

У свим наведеним ставовима се наглашава одговорност произвођача, али се не даје и одговарајуће објашњење за право продавца, као „законског солидарног дужника“,³¹ да се у потпуности регресира од произвођача. Такво објашњење се, на терену солидарних обавеза, може ослонити само на одредбу којом се предвиђа изузетак од општег правила о подели солидарне обавезе. Тај изузетак долази до изражаја само код оних солидарних обавеза које су установљене у искључивом интересу једног солидарног дужника, јер је такав дужник дужан да надокнади цео износ обавезе дужнику који је намирио повериоца.³² Солидарна обавеза продавца и произвођача која произлази из гаранције установљена је, по свему судећи, у искључивом интересу произвођача, јер је он произвео ствар, одговоран је за њене недостатке и он даје гаранцију за њено исправно функционисање, а

28 Вељковић (1993: 17) сматра да „гарантни лист даје право продавцу на регрес исплаћеног износа од произвођача, што представља одговарајућу компензацију за страховање услове одговорности у односу на робу која се не продаје уз гарантни лист“).

29 Пресуда Вишег привредног суда у Београду, Пж. 5272/95 од 5.10.1995. године, наведена према: Петровић, Козар, 2009: 612-613.

30 Пресуда Врховног суда Србије, Прев. 626/98 од 25.11.1998. године, наведена према: Николић, 2000: 66; Петровић, Козар, 1999: 591.

31 Пресуда Врховног суда Србије, Прев. 626/98 од 25.11.1998. године, наведена према: Петровић, Козар, 1999: 591.

32 Чл. 424. ст. 2. Закона о облигационим односима, Службени лист СФРЈ, 29/1978, 39/1985, 45/89, као и Службени лист СРЈ, 31/93.

продавцу се намеће солидарна обавеза само да би се купцу пружила већа сигурност да ће обавезе из гаранције бити испуњене (Аранђеловић, 1980: 915; Визнер, 1978: 1417). Пошто у том односу продавац, најчешће без неке посебне накнаде и користи за себе, преузима терет и ризик солидарности, не би било правично да коначно сноси било који део дуга (Аранђеловић, 1980: 915).

Међутим, не сме се изгубити из вида да законска формулација, да купац може, ако ствар не функционише исправно, да остварује своја права „како од продавца тако и од произвођача“, није довољно прецизна, јер може да се односи како на солидарност продавца са произвођачем, тако и на обавезу продавца да као јемац платац јемчи за испуњење произвођачеве обавезе из гаранције. Чини се да би установа јемца платца била примеренија како за објашњење целог односа између продавца и произвођача, тако и за оправдање права продавца да се у потпуности регресира од произвођача. Могло би се узети да такво јемство настаје на основу саме законске одредбе која прописује да купац може да остварује своја права „како од продавца тако и од произвођача“, али и да оно настаје изјавом продавца, тј. самим тим што је продавац унео своје податке у гарантни лист, који је потписао и оверио. У том случају јемац платац (продавац) одговарао би повериоцу (купац) као и главни дужник (произвођач ствари и давалац гаранције) за целу обавезу из гаранције, тако да би купац могао да захтева њено испуњење било од произвођача било од продавца или од обојице у исто време.³³ Произвођач производи ствар и даје гаранцију, тако да је логично да по основу гаранције он има положај главног дужника. С друге стране, продавац је изабрао произвођача чују техничку робу продаје и највише што би било прихватљиво је да јемчи купцу као јемац платац да ће произвођач испунити своје обавезе из дате гаранције. У том случају, продавчева обавеза била би акцесорне природе,³⁴ тако да би настајала, престајала и кретала се у границама произвођачеве обавезе (Алишани, 1996: 370), што је логичније у односу на солидарну одговорност продавца и произвођача код које продавац самостално преузима према купцу произвођачеве обавезе из гаранције. Уз то, право продавца да се у потпуности регресира од произвођача код јемства уопште није спорно. Он то право стиче самом исплатом, јер се изричито прописује да на јемца који је намирио повериочево потраживање прелази то потраживање са свим споредним правима и гаранцијама његовог испуњења.³⁵ То није случај

33 Чл. 1004. ст. 3. Закона о облигационим односима, Службени лист СФРЈ, 29/1978, 39/1985, 45/89, као и Службени лист СРЈ, 31/93.

34 Вељковић (1993: 17) сматра да је одговорност продавца према купцу „директна и самостална, јер то намеће њихов однос заснован уговором о продаји.“

35 Чл. 1003. Закона о облигационим односима, Службени лист СФРЈ, 29/1978, 39/1985, 45/89, као и Службени лист СРЈ, 31/93.

и са продавцем који има положај солидарног дужника. Такав продавац стиче право да се у потпуности регресира само изузетно, тј. само у случају кад је солидарност установљена искључиво у интересу произвођача, што овај може да оспорава тврдњом да је и продавац имао користи од продаје ствари. У образложењу једне одлуке Врховног суда Србије није уважен навод туженог произвођача да су удели тужиоца и туженог „требали да буду једнаки“,³⁶ али у том случају суд уопште није своју одлуку засновао на одредби којом се у виду изузетка предвиђа право солидарног дужника да се у потпуности регресира (чл. 424. ст. 2. Закона о облигационим односима), нити је тужени, с позивом на ту одредбу, оспоравао да је солидарност установљена у његовом искључивом интересу.

4.2. Одговорност коопераната

У пракси се често дешава да у производњи неке ствари, осим произвођача под чијим се именом ствар продаје, у изради појединих делова или у извршењу појединих радњи, учествују и други самостални произвођачи (кооперанти). То је у савременим условима производње правило у случају кад се израђују готово све сложеније ствари, као и велика машинска или друга постројења. У таквим случајевима поставља се питање одговорности коопераната према купцу израђене ствари (финални производ) и према крајњем (финалном) произвођачу.

У правној пракси и правној теорији је, углавном, опште усвојен став да је за неисправно функционисање продате ствари купцу одговоран крајњи (финални) произвођач (Jakubowski, 1966: 17; Радишић, 1972: 63; Капор, 1980: 1005; Митровић, 1985: 952; Јанковец, 1999: 398; Алишани, 1996: 382; Јерковић, 1980: 29; Вукчевић, 1985: 90), што је сасвим логично, јер купац нити зна, нити је дужан да зна за све кооперанте који учествују у изради производа (Радишић, 1972: 63). Због тога се, у интересу заштите купаца, узима да је, у правном смислу, крајњи (финални) произвођач произвео цео производ (Радишић, 1972: 63; Капор, 1980: 1005). Само он издаје купцу гарантни лист и у својству произвођача одговара купцу (Капор, 1980: 1005; Јанковец, 1999: 398; Пановски, 1981: 18), тако да уопште не постоји основ за одговорност кооперанта према купцу финалног производа. У том смислу је једном судском одлуком одбијен захтев купца по основу гаранције за исправно функционисање аутомобила, који је био усмерен на кооперанта (произвођач аутомобилског мотора).³⁷

36 Пресуда Врховног суда Србије, Прев. 626/98 од 25.11.1998. године, наведена према: Николић, 2000: 66, као и Петровић, Козар, 2009: 591.

37 Одлука Врховног суда Босне и Херцеговине, Пж. 723/88 од 16.11.1989. године, Привредно-правни приручник, 7, Београд, 1989, стр. 59.

Али, ако није одговоран према купцу финалног производа, сваки кооперант одговоран је крајњем (финалном) произвођачу за неисправно функционисање ствари које потиче од делова ствари које је он израдио, односно од радњи које је он извршио. У пракси се, међутим, појавио проблем у вези са различитим гарантним роковима који се дају за поједине ствари, као и са гарантним роковима који су још пре израде ствари протекли. Да би се ти различити гарантни рокови могли ускладити, предвиђа се да поједини кооперанти одговарају крајњем (финалном) произвођачу за оно време за које постоји и његова одговорност према купцу. У том смислу и Закон о облигационим односима прописује да одговорност коопераната према финалном произвођачу за неисправно функционисање ствари које потиче од делова које су они произвели или од појединих радњи које су они извршили престаје кад престане одговорност финалног произвођача према купцу ствари.³⁸ Такво регулисање обезбеђује да се одговорност за неквалитетан производ или рад превали на оног кооперанта од којег они потичу (Круљ, 1967: 309; Радишић, 1972: 63), а уз то, купац се ослобађа обавезе да води рачуна о гарантним роковима коопераната према финалном произвођачу (Капор, 1980: 1005; Алишани, 1996: 382).

5. Закључне напомене

У зависности од усвојеног решења, субјекти одговорности по основу гаранције за исправно функционисање продате ствари су или произвођач, или продавац, или истовремено продавац и произвођач.

Решење према којем су по основу гаранције истовремено одговорни продавац и произвођач је најприхватљивије, како са становишта друштвених интереса (пружа већу сигурност у промету и брже остваривање права од стране купаца, продавац чини заинтересованим за квалитет робе коју продају, а произвођаче стимулише да производе робу бољег квалитета), тако и са становишта заштите интереса купаца (купцу је повољније кад има два одговорна лица).

С друге стране, чини се да одредбе о гаранцији које садржи Закон о заштити потрошача пружају купцу мање права од одговарајућих одредаба из Закона о облигационим односима, јер за разлику од решења из Закона о облигационим односима, које је засновано на произвођачкој гаранцији и солидарној одговорности продавца и произвођача, решење из Закона о заштити произвођача допушта и гаранцију самог трговца, према којој је он и једини одговоран по основу дате гаранције.

³⁸ Чл. 506. Закона о облигационим односима, Службени лист СФРЈ, 29/1978, 39/1985, 45/89, као и Службени лист СРЈ, 31/93.

ЛИТЕРАТУРА

- Алишани А. (1996). *Гарантија за исправно функционисање ствари*, Београд: ИШ Стручна књига д.д.
- Аранђеловић, С. (1980). Коментар чл. 424. Закона о облигационим односима. У Б. Благојевић и В. Круљ (Ред.) *Коментар Закона о облигационим односима* (I). Београд: Савремена администрација.
- Букљаш, И. (1976). Одговорност произвођачке привредне организације за недостатке производа, *Привредно-правни приручник*, 11. 8-14.
- Вељковић, Д. (1993). Гаранција по основу права купца, *Избор судске праксе*, 2. 16-18.
- Визнер, Б. (1978). *Коментар Закона о обвезним (облигационим) односима*, (књига 2). Загреб.
- Вукчевић, Б. (1985). Гаранција за исправно функционисање продате ствари, *Судска пракса*, 9. 88-91.
- Јакубовски, Ј. (1966). Гаранције у међународној трговини, *Треће међународно саветовање привредника и правника*, Београд: Институт за упоредно право, 14-19.
- Јанковец, И. (1999). *Привредно право*, Београд: ЈП Службени лист СРЈ.
- Јерковић, Ј. Л. (1980). Гаранција за исправно функционисање продате ствари. *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 5. 26-37.
- Капор, В. (1980). Коментар чл. 501-507. Закона о облигационим односима. У Б. Благојевић. и В. Круљ (Ред), *Коментар Закона о облигационим односима* (I). Београд: Савремена администрација.
- Константиновић, М. (1966). Облигације и уговори, Скица за законик о облигацијама и уговорима. Београд: НИУ Службени лист СРЈ.
- Круљ, В. (1967). Нека правна питања у вези са гаранцијом и гаранцијским роковима код купопродаје, *Наша законитост*, 4. 302-312.
- Милошевић, Љ. (1968). Гаранција за исправан рад проданог производа. *Наша законитост*, 3. 211-215.
- Митровић, Д. (1985). Коментар чл. 501-507. Закона о облигационим односима. У С. Перовић (главни ред), *Коментар Закона о облигационим односима* (књ. друга). Београд: Савремена администрација.
- Момчиновић, Х. (1973). Гаранција произвођача за исправно функционисање производа. *Информатор*, 2032. 7-8.
- Николић, Ђ. Л. (2000). *Практикум за облигационо право*. Београд.
- Пановски, С. (1981). Гаранција за исправно функционисање продате ствари, *Привредно-правни приручник*, 5. 13-25.

Петровић, З. Козар, В. (2009). *Мега збирка судске праксе из облигационог права*, (I). Београд: Intermex.

Радишић, Ј. (1972). *Гаранција за трајан квалитет и одговорност за штету од ствари са недостатком*. Београд: Институт за упоредно право.

Симоновић, Д. (2006). *Коментар закона о заштити потрошача*, Београд.

Спировић-Јовановић, Л. (1975). *Гарантија за исправно функционисање ствари*, Београд: Савремена администрација.

Царић, С. (1966). *Гаранција за својства и функционисање ствари. Привредно-правни приручник*, 12. 27-33.

Dorđe L. Nikolić, LL.D.

Associate Professor, Faculty of law, University of Niš

Responsible Persons on the grounds of the Warranty of Operability

Summary

One of the key issues concerning the warranty of operability (guarantee on the proper functioning of the object sold) is who is responsible for possible deficiencies in the sold goods. There are different approaches to regulating this legal issue. The first approach implies the manufacturer's responsibility because he is the one who issues a warranty for the produced goods and is thus obliged to provide the manufacturer's warranty to the buyer/consumer. The second approach is based on the seller's responsibility because, under a special statutory "guarantee clause", each seller assumes the obligation to guarantee the operability of the sold goods (the merchant's warranty), which is extended to all the way down to the end-user (customer). The intention of the third approach is to combine the advantages of the previous two. Therefore, this approach implies the liability of the manufacturer and the seller alike. This approach was adopted in the Serbian Obligations Act (1978). However, such a solution has not been envisaged in the Serbian Consumers Protection Act (2011), which designates the merchant as the only responsible person who may be liable on the grounds of a warranty of operability. Thus, this Act diminishes consumer protection by providing fewer consumer rights as compared to those provided in the Obligations Act.

Key words: *warranty, liability, seller, merchant, consumer, buyer*